

SZABÓ ÉVA

Adalékok Bóhm Vilmos politikai életrajzához

Bóhm Vilmos 27 évi emigráció után, közvetlenül hatvanötödik születésnapja előtt – 1945. december 30-án érkezett Budapestre. „Boldog vagyok, hogy újból itt lehetek hazámban. A magyar munkásmozgalom harcosa voltam egész életemben, s most 27 esztendő után megint beléphetek az itthon küzdők sorába, mint fegyelmezett katona, örömmel teljesítem majd kötelességem” – vallotta hazatértekor a Világosságnak adott nyilatkozatában.¹

Bóhm Vilmos mögött már hosszú, politikai tapasztalatokban gazdag út állt. 1880. január 20-án született Budapesten. Elektroműszerészből lett szociáldemokrata munkásvezető, politikus. A századforduló utáni első évtized munkásmozgalmának kiemelkedő alakja volt, előbb ifjúmunkás szervezőként, később a Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetségének funkcionáriusaként. 1913 és 1919 között tagja volt a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének. Vállalta a korszakot lezáró mindkét forradalmat: a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkár, később hadügyminiszter; a Tanácsköztársaság idején a Forradalmi Kormányzótanács tagja, szocializálási, majd hadügyi népbiztos, a Vörös Hadsereg főparancsnoka, végül a Tanácsköztársaság bécsi követe volt.

Az ellenforradalmi terror felülkerekedése után az emigrációt választotta. A 20-as években Bécsben, 1934 februárjától Pozsonyban, majd Prágában élt s végül 1938 szeptemberétől Stockholmban.²

¹ Világosság, 1946. január 1.

² Fiai erről így emlékeznek: „A Friedrich-féle ellenforradalmi kormány alakulása Bóhm Vilmost mint Magyarország bécsi követe érte. Hajnalban kellett a követségről családjával menekülnie, miután az Arbeiter Zeitung szociáldemokrata főszerkesztője (Austerlitz) értesítette, hogy a fehér kormány átvette a hatalmat Budapesten. Már kora reggel megérkeztek a fehér kormány megbízottai, hogy a követséget megszállják, de akkorra már Bóhm Vilmos családjával és néhány köztársasági alkalmazottal elhagyta a követség épületét. Itt kezdődött el a közel 27 éves emigráció. Mint minden emigráció, Bóhm Vilmos száműzetése is nehéz körülményekkel kezdődött. Minden politikai munkája mellett egy családot két gyermekkel kellett eltartania, amellett az emigrációt kellett megszervezni, közben az emigránsoknak száma napról napra nőtt. Írógépjavitó és -eladó üzletet nyitott egy barátjával, kísérletezett az akkor még kezdeti stádiumban levő rádiószakmában is, de a céget hamarosan – tőke hiányában – meg kellett szüntetni. Később a STAFA áruházban kapott állást, ahol a rádióosztályt kellett megszerveznie. Különben hamarosan a STAFA áruház üzemi bizottságának elnöke lett.

A húszas évek végén az Osztrák Vas munkás Szakszervezet (Metallarbeiterverband) egy vállalkozásának – Az Elektromos Produktív Szövetkezetnek, (Produktivgenossenschaft für Elektrotechnik) – igazgatója lett, ahol az 1934. februári felkelésig működött. Dollfuss fasiszta bandájának győzelme után

Az emigrációban is megtartotta politikai aktivitását. A szociáldemokrata „Világosság Csoport” szervezője és tevékeny tagja, egyik vezetője lett. Széles körű kapcsolatot épített ki elsősorban az emigrációba kényszerült magyar szociáldemokrata vezetőkkel. Így Kunfi Zsigmonddal, Rónai Zoltánnal, Szende Pállal, Fényes Lászlóval, Práger Jenővel, Gárdos Sándorral, Gárdos Mariskával, Garbai Sándorral, Révész Mihállyal. De érintkezési, politikai és baráti kapcsolatainak köre ennél jóval messzebb terjedt. Magában foglalta természetesen elsősorban azokat a szociáldemokrata pártokat, amely országokban élt, az Angol Munkáspártot, de a Magyarországi Szociáldemokrata Párt egyes itthoni vezetőit is: (Stromfeld Aurél, Kabók Lajos, Mónus Illés, Halász Alfréd és Szakasits Árpád).

A második világháború éveiben Böhm a stockholmi angol Sajtófigyelő Irodában betöltött tiszténél nagyobb szerepet játszott a Magyarországra és Közép-Európára vonatkozó információk gyűjtésében, értelmezésében s Magyarországnak a háborúból való kiugrási kísérletében. A Sajtófigyelő Iroda vezetője szerint Böhm a térséget illetően „páratlan tudással rendelkezik . . . Meggyőződéséből németellenes, Anglia őszinte csodálója, rokonszenvet tanusít Oroszország iránt . . .” A háborút követően Magyarországon számos más kérdésnél „sokkal fontosabbnak tartja olyan alapfeltételek megteremtését, amelyek lehetővé teszik Magyarország gyökeres társadalmi, politikai és erkölcsi megújódását”.³

Magyarország felszabadulása után rögtön haza akart térni. Nem titkolta azt sem, hogy a 27 évi „száműzetés” után hazavágyódott barátai, elvtársai, rokonai közé.

A szociáldemokrata párt munkájába szeretett volna bekapcsolódni. Ezért, amint lehetett, levelet írt Szakasits Árpádnak, illetve a Szociáldemokrata Pártnak. Erről így számolt be Károlyi Mihálynak: „. . . jelentkeztem munkára, kijelentettem, hogy semmiféle hivatalt nem kérek. De dolgozni akarok az ország és a párt érdekében, abban a helyzetben, amelyben a mi eszméink győztek.”⁴

A Szociáldemokrata Párt részéről ugyan pozitív választ kapott hazatérési szándékára, hazautazása mégis elhúzódott, mivel az távolról sem csupán a szociáldemokraták belső ügye volt. Ez a késlekedés sértette. Helyzetében a türelmetlenség teljesen érthető.

ismét emigrációba kényszerült: Csehszlovákiába, ahol hosszan tartó kezdeti nehézségek után a Prager kiadóállalatban végzett adminisztrációs munkát. Ugyanakkor részt vett a Csehszlovákiában Ausztria részére készített illegális nyomtatványok (Arbeiter Zeitung stb.) terjesztésének megszervezésében.

1938. októberben, a müncheni konferencia után, kénytelen volt elhagyni Csehszlovákiát, és Svédországba áttenni lakóhelyét. Az utazás non-stop repülőgéppel történt Németországon keresztül, és hogy egy esetleges kényszerleszállás esetén élve ne kerüljön a német fasiszták kezébe, zsebében méreg volt előkészítve. A svédországi emigrációjának kezdete volt talán életének legnehezebb része. Új életkörülmények, nyelvi nehézségek, az előbbiekhöz viszonyítva aránylag magasabb kor volt ennek az érthető oka. Hosszú ideig menekült-segélyből kellett élnie feleségével. Csak jóval később, a második világháború alatt, került a stockholmi angol követség Press Reading Department – a megszállt területek sajtóját követő osztályába, mint a keleti országok, főleg Magyarország szakértője.

A háború végével megteremtődött a lehetősége annak, hogy közel 27 éves száműzetés után visszatérhessen annak a mozgalomnak a szolgálatába, amelynek életét szentelte, ami a nehéz közlekedési viszonyok miatt csak 1945. december 30-án következhetett be. Akkor utazott feleségével repülőgépen Prágáig, onnan vonaton Pozsonyig, majd Pozsonyból a SzDP autója hozta őket Budapestre.”

³ *Juhász Gyula*: Magyar-brit titkos tárgyalások 1943-ban, Bp., 1978, 95–96. old. C. Parrott 1943. febr. 13-i jelentése.

⁴ PI Arch 704. f. 81. ő. e. (Böhm 1945. december 4-én kelt levele).

Végül 1945 októberében, majd teljes határozottsággal novemberben Szakasits Árpád körvonalazta számára hazatérése utáni feladatait, nevezetesen a stockholmi követi megbízást. „. . . boldog örömmel diktálom ezt a levelet – írta Szakasits. – Végre megint írhatok Neked. Mindenekelőtt azt akarom tudomásodra hozni, hogy soha egy pillanatra sem feledkeztünk meg Rólad. Régi szeretettel és megbecsüléssel gondolunk Rád és azzal a reménnyel is, hogy most már mégiscsak elérkezik az ideje annak, hogy körünkben üdvözölhessünk, és a régi veterán harcosnak kijáró tisztelettel szorítsuk meg kezedet . . .

Meggyőződésünk, hogy most is, annyi hányódtatás után éppen olyan friss vagy és úgynevezett rossz szíved éppen úgy bírja a munkát, mint hosszú évekkal ezelőtt. Éppen ezért arra gondoltunk, hogy javaslatba hozunk mint stockholmi magyar követet.”⁵

Ez az egyértelmű hívás tehát a hazainvitálás mellett bizonyos fokig a párt belső életétől, de a hazai belpolitikától való távontartását is jelentette.

Böhm Vilmos azonban ezt a felajánlott „küldetést” is elfogadta. „Annál is inkább – írta válaszában –, mert egy időre úgyszólván haza kell mennem, azonfelül valóban nincs más vágyam, erőmből telhetően a sokat szenvedett országnak, népnek és pártunknak szolgálatot tenni.”⁶

Böhm azonban nemcsak mint magyar, hanem mint szociáldemokrata politikus szeretett volna hazatérni. Ezért keserűséggel töltötte el hazainvitálásának a pártja részéről választott formája. Hogy mit gondolt még a követi megbízásáról, azt Károlyinak írt beszámoló leveléből tudjuk. „24 óráig gondolkodtam. Reális ember vagyok. Tudom, mit jelent a követi állás. Ha volnék valaki, azt mondanám, hogy »felfelé buktatás«. De a semmiből nem lehet bukni vagy buktatni.”⁷

Böhm Vilmos volt az első jelentősebb személyiség, aki a forradalmak után emigrációba kényszerült szociáldemokrata és polgári politikusok közül hazatért. Így útjának előkészítése önmagában véve is politikai jelentőségre tett szert, mivel szükségszerűen más esetekre is hivatkozási alapot teremthetett. Az emigráció hazatérésének ügye általában, az egész koalíciós politika kérdésévé vált, amit a szövetséges hatalmak állásfoglalása motivált, nem szólva az egyes érintett pártok magatartásáról. Ez állt Böhmre is, mivel nem utolsósorban a második világháború alatt játszott szerepe miatt, a szövetségesek nagy figyelmet fordítottak tevékenységére, és megítélésében nézeteltérések is felmerültek.⁸ Mindezek mellett követi megbízása főleg a Szociáldemokrata Párt belső erőviszonyaiból és az ország politikai életében betöltött szerepéből következett. A Szociáldemokrata Pártban voltak, akik kívánták talán visszatérését a párt politikai életébe, úgy értékelve, hogy pozícióik általa erősödhetnek, ugyanakkor lehettek, akik aggodalommal várták haza korábbi politikai ellentéteik miatt.

Böhm Vilmos mint politikus igyekezett a valósággal szembenézni s elhelyezni saját személyét is a magyarországi politikai viszonyokba és meghatározni helyét pártjában, a Szociáldemokrata Pártban.

⁵ Uo: 283. f. 12/52 ö. e. (Szakasits Árpád levele Böhm Vilmoshoz 1945. november 3.)

⁶ Uo: 283. f. 12/52 ö. e. (1945. október 25-i levél).

⁷ Uo: 704. f. 81. ő. e. (1945. december 4-i levél).

⁸ Ebben az összefüggésben tanulságos az a véleménycsere, mely a szovjet és a brit diplomácia vezetői között zajlott le 1943-ban, Böhmnek Stockholmból Londonba való látogatása kapcsán. L: Juhász i. m. 95–97., 113–114., 115., 273–274.

Leveleiből kitűnik, hogy lényegében tisztában volt a Szociáldemokrata Párt helyével a magyarországi politikai életben és a párton belül meglévő erőviszonyokkal.

A Szociáldemokrata Párt Magyarország demokratikus újjáépítésének jelentős tényezője volt, a kormánykoalíció pártjának egyike. Taglétszáma már elérte a 400 000 főt. Az 1945. augusztus 18–20-án megtartott XXXIV. Kongresszusa megvitatta és jóváhagyta a párt országépítő és pártépítő tevékenységét, meghatározta politikáját. A Kongresszus elfogadta a párt szervezési elveit, s ennek megfelelően módosította a Szervezeti Szabályzatot. Az ideiglenes pártvezetés helyett megválasztotta a párt vezető testületeit. A párt főtitkára Szakasits Árpád lett. A párt választott vezetői lettek azok a politikusok, akik következetesen harcoltak a faszizmus ellen, s hívei voltak a felszabadulás után a forradalmi fejlődésnek. Szerepük és befolyásuk az újra kiépülő pártapparátusban is meghatározó volt. Peyer Károly – aki mintegy 25 éven keresztül nevével fémjelezte a párt politikáját – kikerült ugyan a vezetésből, de mint szociáldemokrata képviselőnek, még jelentős szerepe volt. Ugyanakkor a párt jobboldali politikusai közül számosan helyet kaptak a választott testületekben, valamint az apparátusban is. Az ellentétek a pártvezetésben már 1945 folyamán is tapasztalhatók voltak, élesebb összecsapásokra csak a választások feszült légkörében került sor.

Böhm úgy látta, hogy nem vállalhatja sem a „semleges néző szerepét”, sem pedig valamiféle „ellenzéki” szerepet. „Ha hazamegyek, lojálisan támogatom a párt mai politikáját, még akkor is, ha híveimnek és barátaimnak ezzel csalódást okozok. Az ország érdeke áll mindenek felett” – vallotta.⁹

Az a tény azonban, hogy elfogadta a pártja által kínált pozíciót, különleges helyzetet biztosított számára a magyar szociáldemokrata párt felszabadulás utáni történetében. Politikai múltja, a faszizmus elleni egyértelmű kiállása nagy tekintélyt adott neki a pártban. Bár hazatérésekor semmiféle pártfunkciója nem volt, mégis szinte az első pillanattól részt vett a pártvezetés munkájában, a Főtitkárságon dolgozott, ténylegesen a párt tanácsadója lett.

Böhm Vilmost jthton a Szociáldemokrata Párt mint szociáldemokrata politikust fogadta, 1945. december 31-én a főtitkárság, 1946. január 3-án a pártvezetőség köszöntötte, érkezését hírül adták a koalíciós lapok. Ő maga visszautazásakor a következőképpen vallott erről: „Közel 27 évi emigráció után hazatérve annyi barátsággal, szeretettel és bizalommal találkoztam a mozgalom minden ágában, a vezetők és a tömegek részéről egyaránt, más rétegek részéről is, hogy abban a tudatban hagyom el az országot, hogy Horthyék nem tudták a magyar nép lelkét megmérgezni . . .”¹⁰

Itthon első tetteivel mintegy jelképezte politikai platformját: leróta kegyeletét azok előtt, akik életüket áldozták a szabad Magyarorszáért. Virágot helyezett el az 1919-es forradalom mártírjainak, az ellenforradalom áldozatainak, Somogyi Bélának, Bacsó Bélának, Stromfeld Aurélnak, Sallai Imrének, Fürst Sándornak és Bajcsy-Zsilinszky Endrének a sírjára.¹¹

Böhm Vilmos politikai állásfoglalásaiban meghatározó szerepet töltek be az 1918–1919-es forradalom élményei, tanulságai. Ezt nyilván az is motiválta, hogy a két

⁹ PI Arch 704. f. 81. ő. e. (Böhm Vilmos levele Károlyi Mihályhoz 1945. december 4-én).

¹⁰ Népszava, 1946. május 3.

¹¹ Világosság, 1946. január 1.

forradalom időszakában volt politikai pályafutásának csúcspontján. Úgy vélte, hogy 1945-ben az 1918-as forradalom eszméi győzedelmeskedtek Magyarországon. Nem csoda tehát, hogy hazatérte után népgyűlési beszédeiben, baráti találkozókön az alaphangot az 1918–1919-es forradalmakról való megemlékezés adta meg. „Két forradalom tüzeiben” című könyvének magyarországi kiadásával is azt a célt kívánta szolgálni, a könyvhöz írt előszava szerint, „hogy széles néptömegek ismerjék meg az 1918–1919. évi forradalmak történetét”.¹²

A fentiekből kiindulva Böhm úgy gondolta, hogy Károlyi Mihály – az 1918-as októberi forradalom vezéralakja, az első köztársaság elnöke –, mint egyik párthoz sem csatlakozó, pártok felett álló, kimagasló, következetesen baloldali politikus „kristályosodási pont” lehet a magyar politikai életben. Ezt a szerepet – úgy vélte – Károlyi mint köztársasági elnök tudná legjobban betölteni. Ezért azzal az elképzeléssel tért haza, hogy igyekszik a koalíciós pártokat meggyőzni, illetve befolyásolni abban az irányban, hogy Károlyit válasszák meg köztársasági elnöknek. Pártján belül ugyan elfogadták álláspontját, hogy felvetik Károlyi jelölését, ott azonban nem a baloldal állt mellé. Végül is „az elnöki szék betöltését a koalíció egyensúlya határozta meg”, s ez döntötte el a javaslat sorsát.¹³

Böhm nemcsak Károlyi Mihály hazatérésének előkészítésében vállalt jelentős szerepet. Általában is az volt a véleménye, hogy meg kell teremteni az antifasiszta és demokratikus emigráció hazatérésének lehetőségét. A Szociáldemokrata Párt 1946. január 3-i pártvezetőségi ülésén olyan javaslatot tett, hogy hívják haza őket.¹⁴ Hazatérésüket a gyakorlatban is segítette, útjukat egyengette. Aktív részt vállalt Bíró Mihály hazahozatalában, szavát hallatta a Horovitz Jenőről való gondoskodásnál, egyik kezdeményezője volt Kunfi Zsigmond hamvai hazahozatalának.

Itthonléte első percétől aktív részt vállalt a napi politikai küzdelmekben, a pártmunkában. Ekkor, mint gyűlések szónoka, pártnapok, baráti találkozók előadója, szinte fáradhatatlan.

Böhm Vilmos következetes híve volt a két munkáspárt együttműködésének. Meggyőződése volt, hogy ez az alapja és a biztosítéka az ország demokratikus felépítésének, a demokratikus vívmányok megvédésének, a reakció elleni következetes harcnak. Az volt a véleménye, saját szavait idézve: „A közös célokért, a közös eszmékért egy úton kell haladjanak, közösen harcoljanak egymás mellett, és törekvéseikben támogassák egymást. Mindkét munkáspártnak óriási tartalékai vannak a még nem szocialista tömegekben, és így semmiféle versenytársi viszonynak nincs létjogosultsága közöttük.”¹⁵

Álláspontjához a gyakorlati politika buktatóiban is igyekezett hű maradni, tehát tevékenyen részt vett a két munkáspárt összekötő bizottságának munkájában. A koalíciós politika időszakában ez volt a legfelsőbb fórum, ahol a két munkáspárt vezetői egyeztet-

¹² *Böhm Vilmos: Két forradalom tüzeiben.* Bp., 1946.

¹³ Az idézetet és a kérdést bővebben l: *Hajdú Tibor: Károlyi Mihály. Politikai életrajz.* Bp., 1978. 493–494.

¹⁴ A felhívást az SZDP vezetősége nevében Szakasits Árpád aláírásával 1946 februárjában adták közre.

¹⁵ *Népszava.* 1946. május 3. A korszak politikatörténetére s részben Böhm tevékenységére l: *Balogh Sándor: Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945–1947.* Bp., 1975. különösen 143, 179., 228. stb.

ték nézeteiket, tájékoztatták egymást a napi politikai kérdésekben elfoglalt álláspontjukról, s tisztázták azokat.

Az Összekötő Bizottságon kívül személyesen is sokszor tanácskozott a Magyar Kommunista Párt vezetőivel, vagy levélben fordult hozzájuk az együttműködést érintő pártügyekben.

1946 tavaszán a február 14-i Összekötő Bizottsági ülés határozatát követően annak a szociáldemokrata gyűlésnek is szónoka volt, amelyet a reakció elleni tiltakozásul a két munkáspárt külön-külön szervezett. Másnap, az MKP gyűlésén, ő szólalt fel a Szociáldemokrata Párt nevében. Beszédében hangsúlyozta: „A munkásegység nevében jöttem. S legyen a mai gyűlés fogadalom, hogy amíg a magyar demokráciát és a szabadságot nem biztosítjuk és azon túl is, egymás ellen nem fogunk harcolni.”¹⁶

Böhm Vilmos, mint a faszizmus és reakció elleni harc és egyben az ország demokratikus átalakításának híve, bábáskodott a Baloldali Blokk létrehozásánál is. Tagja lett annak az Intéző Bizottságnak, mely hivatott volt a Baloldali Blokk nagygyűlési határozatának végrehajtását ellenőrizni.

A napi munka közben készült követi megbízatására, melyet átmenetinek tekintett. Erről Kéthly Annának írott levelében a következőképpen vallott: „Végtelenül sajnálom, hogy nem folytathatom itt a munkát, amelyet megkezdtem, amely sokkal jobban megfelel nekem, mint a diplomáciai munka. És ha valamilyen megoldást találunk . . . visszatekerek ahhoz a munkához, amely nekem olyan nagyon kedves, a pártmunkához.”¹⁷

Mint követ 1946. május 1-én utazott el állomáshelyére.

Böhm Vilmos a magyarországi külpolitika és egyben a szociáldemokrata párt külpolitikájának is az alapját a Szovjetunióval való őszinte barátságban és a szomszéd népekkel való együttműködésben látta. A pártvezetőség tagjaihoz írott leveleiben, az európai és világpolitikai események elemzése során többször hangsúlyozta ezt. „A mi számunkra a Szovjetunió nemcsak a felszabadító ország, nemcsak szomszéd, hanem a szocialista irányba haladó állam is” – írta.¹⁸

Mint stockholmi követ, egyik legfontosabb feladatának jelölte meg, hogy a magyar demokráciát rágalmazó információk ellen „tervszerű akciót” folytasson. Ugyanakkor fontosnak, sőt elengedhetetlennek tartotta, hogy az ország helyzetéről a valóságnak megfelelő kép rajzolódjon a nemzetközi közvélemény elé. Ő maga is számos interjút adott, cikket írt.

Minden eszközt megragadott, a legkisebb eredményt is megbecsülve és a legkisebb lehetőséget is felhasználva, hogy segítse a magyar gazdasági élet kibontakozását, az ország újjáépítését. Leveleiben azt hangsúlyozta, hogy a „külpolitikai sikernek előfeltétele a jó gazdasági politika”. Követi bemutatkozása után került sor a kereskedelmi tárgyalásokra, azok lezárására, majd a szerződések megkötésére Svédországgal, Norvégiával és Dániával. Javasolta, hogy a követséghez kereskedelmi előadót is nevezzenek ki.

Követi tevékenysége idején – bár korábban szintén – igyekezett kapcsolatait felhasználni a Magyarország felé irányuló gyógyszer-, élelmiszer-, ruházati stb. segély-akciók

¹⁶ Világosság, 1946. február 19. Népszava, 1946. február 15–16.

¹⁷ PI Arch 283. f. 12/90. ö. e. (Kéthly Annához írott levele 1946. április 26-án.)

¹⁸ Uo: 283. f. 12/90 ö. e. (Szakasits Árpádhoz írott levele, 1947. március 13-án.)

szervezésében. Élénk személyes tevékenységet folytatott és levelezett a svéd, az argentin, az angol-amerikai segítő akciók ügyében.

1946. szeptember végén, október elején kb. négy hetet ismét Budapesten töltött. Bár tevékenységét követi feladatai határozta meg, így a svéd-magyar kapcsolatok szélesítése, ipari és mezőgazdasági munkaerő Svédországba való toborzásának megszervezése, igyekezett a pártmunkába is bekapcsolódni. Részt vett a Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusán is.

1946. december 29-én újra Budapestre érkezett. Ekkor hazahívását a XXXV. Pártkongresszus előkészítése és az SzDP-ben a „Peyer-memorandum” miatt kialakult helyzet indokolta. A Peyer-kérdés nem először okozott gondokat a Szociáldemokrata Párt vezetőségének. Ahogy Böhm levelében fogalmazta: „Peyer, sajnos, nem okosodik meg; állandóan bonyodalmakat okoz, s félő, hogy magatartása robbanáshoz fog vezetni. Annyira az indulatok vezetnek, hogy nem tud magán uralkodni.”¹⁹ Böhm Vilmos a pártvezetőség 1946. április 5-i ülésén már élesen szembeszállt a párt jobboldalával „meggondolatlan agitációja” miatt. „Ez az agitáció – mondotta – nem tekinthető kritikának, hanem kimondott szervezkedés a pártvezetőség politikai vonala ellen, amely behatol az üzemekbe, és ott olyan tudatos propagandát fejt ki, amelyet nyugodtan lázításnak is lehet nevezni. Idegen osztályérdek ez a magatartás . . . ezzel a párt belső egységét és politikai állását is veszélyeztetik.”²⁰ A párton belül az erőviszonyok azonban még nem voltak érettek a kérdés végleges eldöntésére. Ez végül is az SzDP XXXV. pártgyűlését megelőzően, illetve azon vált akuttá.

Böhm vállalta a pártvezetőség megbízását, hogy pártszakadás nélkül oldják meg a Peyer-kérdést. A baloldalnak még mindig nem volt elég ereje, hogy egyértelmű döntéssel Peyert kizárja a szociáldemokrata párt soraiból. A döntés egyhangúsága érdekében, illetve nehogy pártszakadásra kerüljön sor, elmarasztaló, de nem kizáró határozatot hoztak a Kongresszus előértekezletén. Sőt, egy ilyen kompromisszumos döntés elfogadásához is Böhm tekintélyére volt szükség. Böhm, mint a javaslat előterjesztője, megállapította, hogy az egyetlen helyes intézkedés Peyerék kizárása lenne, hiszen a memorandum aláírói a fegyelmi vétség sorozatát követték el. Az egyhangúság érdekében azonban a pártvezetőség olyan előterjesztéssel élt a kongresszus küldöttei előtt, amely megbélyegzi decemberi akciójukat, s utasítja a pártvezetőséget, hogy a jövőben a hasonló esetben a „legszigorúbb és legkíméletlenebb megtorlást alkalmazzon”.²¹

A pártvezetőség elképzelését sikerült keresztül vinni. A határozati javaslatot egységesen fogadták el, ez azonban csak azt a lehetőséget biztosította, hogy Peyer legközelebbi lépésére a pártvezetőség kizárással válaszoljon. E határozatnál egyértelműbb volt a pártvezetőség állásfoglalása 1947. február 10-i ülésén. Böhm Vilmos ezen az ülésen olyan javaslattal élt, hogy a pártvezetőség azonosítsa magát a Népszava 1947. február 5-i számában megjelent vezércikkkel, amely az alábbiakat tartalmazza: „Nem lehet vitás, hogy a pártkongresszusnak ez az egyöntetűen hozott határozata rányomja bélyegét az egész pártmozgalomra, és e súlyos ítéletből szükségképpen következik, hogy aki felismeri a szocialista kötelességet, aki érzi azokat az erkölcsi kötelezettségeket, amelyeket szocialista mivolta

¹⁹ Uo: 283. f. 12/90 ö. e. (Kéthly Annához írott levele.)

²⁰ Uo: 283. f. 3/49, L: *Molnár János*: Irányzatok harca az SzDP-ben 1946–1947.

²¹ PI Arch 283. f. 2/14. ő. e.

reá ró, az nem tarthat fenn a jövőben semmilyen érintkezést azokkal, akiknek megbélyegzésére ilyen súlyos szavakat tartott szükségesnek a szocialista munkásság parlamentje.”²²

A Szociáldemokrata Párt XXXV. Kongresszusa 241 szavazattal Böhm Vilmost pártvezetőségi taggá választotta. A pártvezetőség február 10-i ülésén pedig Szakasits Árpád – aki ismét a párt főtitkára lett – a Politikai Bizottság tagjának is javasolta. Böhm ezt a funkciót már nem vállalta el. Így vált lehetővé, hogy Szeder Ferenc bekerüljön a Politikai Bizottságba, 8 : 7 szavazati aránnyal. Ez a választás egyben a pártvezetőség belüli erőviszonyokat is demonstrálta.²³

Hogy mi volt az oka Böhm Vilmos állásfoglalásának, miért nem vállalta a Politikai Bizottság-i tagságot, az nem derül ki a dokumentumokból. Úgy tűnik, hogy a Kongresszus előkészítése és menete során szerzett tapasztalatai fokozták aggodalmait és kétségeit a pártvezetés és az apparátus munkáját illetően. Elképzelhető, hogy bár a Peyer-kérdésben egyértelmű volt az álláspontja s a pártvezetés baloldali erőivel is szorosabb lett a kapcsolata, megriadt attól, hogy így nap mint nap szembekerülhet a párt jobbszárnyával. De az is lehet, hogy taktikai okokból nem vállalta a tisztséget, vagy ténylegesen meggyengült egészségi állapota miatt döntött így.

Böhm Vilmos tehát most már mint választott funkcionárius – a pártvezetőség tagja – tért vissza 1947. február 18-án állomáshelyére Stockholmba. A budapesti tartózkodás megviselte egészségét, az orvos tanácsára lassítania kellett volna munkatempóját.

Böhm gyakori budapesti tartózkodása mellett követi állomáshelyéről is jelentős pártpolitikai tevékenységet folytatott – levelezés útján. Követi megbízatása első időszakában levelezett a legexponáltabb szociáldemokrata vezetőkkel: Szakasits Árpáddal, Marosán Györggyel, Bán Antallal, Horváth Zoltánnal, Schiffer Pállal, Kéthly Annával, Justus Pállal és másokkal.

Levelezése nagyrészt pártpolitikai jellegű volt, kiterjedt minden olyan kérdésre, amelyben a párt állásfoglalását szükségesnek tartotta, illetve amelyben ő igényelte az információt. A pártvezetőséget igyekezett tájékoztatni a nemzetközi eseményekről, nemegyszer részletesen elemezte azokat. 1947. március 13-i levelében például felhívta a pártvezetőség figyelmét Trumann ismeretes beszéde kapcsán a következőkre: „Az összes diplomáciai és politikai források egyhangúan megegyeznek abban, hogy itt egy nagy külpolitikai offenzíváról van szó az Egyesült Államok részéről, amelynek végcélja még ismeretlen. Bár én rendületlenül nem hiszek háborús lehetőségekben . . .”²⁴

A Párt XXXV. Kongresszusa után leveleinek száma növekedett. A Kongresszus szervezése közben nyert tapasztalatai arra készítették, hogy a párt politikájával, munkájával kapcsolatos gondolatait is összegezze. „Már elutazásom előtt elhatároztam, hogy budapesti tapasztalataimról és általában gondolataimról beszámolok, miután erre, úgy érzem »közjogi helyzetem« mint pártvezetőségi tagságom kötelez” – írta a Kongresszus után küldött első levelében Szakasits Árpádnak.²⁵

²² Uo: 283. f. 3. ö. e. Az állásfoglalásra azért került sor, mert Peyerék Írásban fordultak a pártvezetőséghez. Uo. 283. f. 10/30 ö. e.

²³ Uo: 283. f. 3/15 ö. e.

²⁴ Uo: 283. f. 12/90. ö. e.

²⁵ Uo: 283. f. 12/90 ö. e. (Böhm Szakasitsnak 1947. február 25-én.)

1947 tavaszán – az 1946. december 5-i Politikai Bizottság határozata alapján – számításba jött Böhm végleges hazatérése, vagyis stockholmi követi pozíciójából való felmentése,²⁶ sőt esetleg prágai követi megbízása. Érthető tehát, hogy a pártvezetőségtől kapott feladatai is megszaporodtak. Részt vett több szociáldemokrata párt kongresszusán, és azokról részletesen informálta a pártvezetőséget és a Népszavát, valamint a pártvezetőség megbízásából tárgyalásokat folytatott Prágában.

A Dinnyés-kormány hívására 1947. június 12-én ismét Budapesten találjuk. Rövid itthoni tartózkodása alatt is – július 1-ig volt Budapesten – részt vett a pártmunkában. Június 14-én felszólalt a fővárosi pártértekezleten. Bekapcsolódott a pártvezetőség és a Politikai Bizottság munkájába. Bár általában inkább a külpolitikai jellegű pártfeladatokkal foglalkozott, az alapvető belpolitikai döntéseknél is hallatta szavát. A Népszava hasábjain jelent meg „Üzenete az Arbeiter Zeitungnak”, amelyben leleplezte a bécsi testvérlap cikksorozatában a magyarországi helyzetről, az összeesküvésekről írt valótlanságokat.²⁷

1947. július 31-én, a választások időtartamára Böhm ismét Budapestre érkezett. A budaörsi repülőtéren Marosán György fogadta, hasonlóan előző hazatéréséhez. A Népszava tudósítása szerint feladata a Szociáldemokrata Párt választási előkészületeinek irányítása volt.

Ezt a feladatot állta is. Bár – valószínűleg követi pozíciójára figyelemmel – a választási gyűléseken, szónoki emelvényeken viszonylag keveset szerepelt, a választási munka szervezését meghatározó belső értekezleteken, a döntések meghozatalában annál tevékenyebb volt. Az 1947. augusztus 7-i pártválasztmányi ülésen ő fejtette ki a képviselőjelölések elvi szempontjait. Böhmöt magát az országos listán második helyen, a Nagy-Budapesti listán szintén a második helyen jelölték. A választások előkészítésének időszakában, majd az azt követő napokban, a Szociáldemokrata Párt egyik legfontosabb személyisége volt.

A Szociáldemokrata Párt jobbszárnya a választások feszült légkörét használta ki ugyanis arra, hogy keresztülgyve elképzeléseit. Ezek három területre irányultak: 1) a két munkáspárt szembeállítása, 2) az SzDP ellenzékbe vonulása, a kormányból való kimaradása, 3) az SzDP vezetéséből a baloldal kiszorítása.

Az SzDP jobboldala e célok érdekében kezdte forszírozni a névjegyzék-kivonatokkal (kék cédulákkal) való szavazásról a két munkáspárt között már korábban létrejött megállapodás²⁸ felszámolását. Ezzel akart a választások előestéjén nyomást gyakorolni a pártvezetőségre. Ennek érdekében az üzemekből szinte permanens delegációjást szerveztek.

Milyen álláspontot foglalt el Böhm Vilmos a napirenden levő kérdésekben?

Böhm igyekezett a két munkáspárt együttműködésében jelentkező zavarokat áthidalni s a problémákat tárgyalások útján megoldani. Neki is szerepe volt abban, hogy ez vált jellemzővé az 1947-es választások időszakában, és hogy a két párt vezetői szoros kapcsolatban voltak egymással, a megoldást igénylő politikai vagy gyakorlati kérdésekben mindkét oldalról intézkedhettek.

²⁶ A Politikai Bizottság 1946. december 5-i ülésén úgy határozott, hogy Böhm Vilmos, amíg végleges megoldást nem talál, rendszeresen egy pár hétre jöjjön haza.

²⁷ Népszava, 1947. június 19. Böhm elvtárs üzenete az Arbeiter Zeitungnak.

²⁸ Az 1947. aug. 31-i pártvezetőségi ülés vitájából kiderül, hogy a névjegyzék-kivonatokkal való szavazásról a két munkáspárt megállapodását a pártvezetőség jóváhagyólag tudomásul vette.

Böhm jelen volt azbn az Összekötő Bizottsági ülésen (1947. június 27.) is, amelyen a két párt vezetői megállapodtak a választási szövetség, a program, a választási törvény módosítása és a szavazás módját illetően. Az ezt követő napon Böhm Rajk Lászlóval tárgyalt az SzDP PB megbízásából, abból a célból, hogy a légkört, különösen a választásokat kézbentartó Belügyminisztérium vonalán, az eredményes együttműködés szellemének megfelelően javítsák.²⁹

A jobboldal fokozódó nyomása alatt Böhm mindvégig azok közé tartozott, akik a Kommunista Párttal való tárgyalás útján igyekeztek a kérdéseket megoldani. Alapállása ugyanis az volt, hogy „nem a kiélezést, hanem az összehangolást” kell keresni. Végül mégis engedett a pártvezetőség azon többségi véleményének, hogy a két párt között a tárgyalásokat szüneteltetni kell.

Közvetlenül a választások után megint egyike volt azoknak, akik az első lépéseket megtették a Kommunista Párttal való tanácskozás útjának egyengetésében.

Így már a szeptember 1-i pártvezetőségi ülés feloldotta a tárgyalási tilalmat, majd az első Összekötő Bizottsági tárgyalás eredményeként a szociáldemokrata miniszterek ismét elfoglalták pozícióikat, s megkezdődtek a kormányalakítási tárgyalások.³⁰

Egyértelműen visszautasította a jobboldal Szakasits ellen intézett támadásait. A párt jobboldala ugyanis igyekezett a választások előtti és utáni feszült légkört kihasználni, hogy a pártvezetésből a baloldal erőit kiszorítsa, és a támadások éle Szakasits Árpád ellen irányult. E kérdésben Böhm egyértelmű álláspontot foglalt el. Hangsúlyozta, hogy Szakasits a párt főtíkára, s annak is kell maradnia. Fenti véleményét képviselte az 1947. szeptember 8-i pártválasztmányi ülésen is.

Böhm Vilmos ekkor maga is a jobboldal támadásainak célpontja lett. Bár a jobboldal vezetői közül nem egyhez régi személyes kapcsolatok fűzték, köztük Kéthlyhez is, mégis a vele folytatott vitáját a pártvezetőség elé vitte, s ez a fórum igyekezett Böhmöt megnyugtatni és bizalmáról biztosítani.

Tagadhatatlan, hogy e pár nap eseményeinek egyik kulcsfigurája Böhm Vilmos volt. Közvetlenül a választások után – Szakasits Árpád betegségére tekintettel – Böhm Vilmos elnökkölt a politikai bizottság, illetve a pártvezetőség ülésein. Kezdeményezője és résztvevője volt a Kommunista Párt vezetőivel folytatott megbeszéléseknek, tárgyalt a Kisgazdapárt vezetőivel, a köztársaság elnökével, Szviridov altábornaggyal és Puskin követtel stb.

1947. szeptember 13-án vett részt utoljára pártvezetőségi ülésen. Ez volt utolsó budapesti tartózkodása is. Elutazásának közvetlen előzményei és körülményei meglehetősen homályosak. Tény az, hogy ekkor Prágán keresztül – először a felszabadulás óta Londonba,³¹ majd onnan Stockholmba, követi állomáshelyére ment.

²⁹ Böhm és Rajk tárgyalása kiterjedt a két munkáspárt együttműködésére a választások idején s ebben a közigazgatás szerepére, a BM-ben működő MKP- és SzDP-pártcsoport, illetve azok tagjainak fegyelmi, függelmi kérdéseire vonatkozó miniszteri rendeletre, valamint Faragó belügyi államtitkár ügykörére.

³⁰ Az Összekötő Bizottság-i ülésen (szeptember 2-án) részt vettek az SzDP részéről Ries, Bán és Böhm, az MKP részéről: Rákosi, Rajk, Farkas, Révai, Gerő.

³¹ Böhmöt az Angol Munkáspárthoz is régi szálak fűzték. Londoni tartózkodásával más aspektusból foglalkozik *Jemnitz János*: Adalékok a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és az angol Labour Party kapcsolatainak történetéhez (1945–1947). Történelmi Szemle, 1975. 1. sz.

Böhm visszatérve Stockholmba leveleiben beszámolt az Angol Munkáspárttal folytatott tárgyalásairól, valamint összegezte véleményét a pártban kialakult helyzetéről.

Szakasits a leveleket a Politikai Bizottság 1947. október 17-i ülésén ismertette. Úgy tűnik, lényegében ennek alapján vázolta Szakasits Árpád a pártvezetőség 1947. október 18-i ülésén a pártvezetésben kialakult helyzetet.³²

Böhm leveléhez, a jegyzőkönyv tanúsága szerint, többen hozzászóltak. Ebből úgy tűnik, hogy éles szavakkal bírálta a pártvezetésben kialakult helyzetet s a baloldal egyes vezetőit is. Böhmnek előbb említett levelét szövegszerűen nem ismerjük, s így csak a pártvezetésben elhangzott utalásokból lehet következtetni tartalmára. Egyértelmű azonban állásfoglalása az 1948. január 2-i, a pártvezetéshez írott levelében. „Budapest-ről való távozásom óta azok a jelenségek, amelyek bizonyos hasadást mutatnak a párton belül, fokozódtak . . . Ezt az állapotot mielőbb meg kell szüntetni” – írta.³³

Böhm Vilmos szerteágazó személyes kapcsolatai és levelezése 1948 tavaszára egyre inkább hivatalos jelleget öltöttek. Úgy tűnik, csupán Bán Antallal és Marosán Györggyel maradt töretlen a személyes együttműködés. Kettőjükben látta a párt válságából való kibontakozás biztosítékát. Bánnal Stockholmban találkozott 1947/48 fordulóján, majd 1948. január 14-én Marosán Györggyel Prágában. E két megbeszélésen kifejtette álláspontját a Szociáldemokrata Párttól és a napirenden lévő politikai kérdésekről.³⁴

Böhm Vilmos, miután betegsége miatt az 1947. október 25–26-i pártválasztmányi ülésen nem lehetett jelen, a tervek szerint csak a XXXVI. pártkongresszus előtt néhány nappal tért volna haza, leveleiben fogalmazta meg véleményét a Szociáldemokrata Párt legfontosabb problémáiról. Leveleit a Szociáldemokrata Párt vezetőségének címezte 1948. január 2-i és 1948. február 7-i keltezéssel

A választások után megváltozott történelmi helyzetben a Szociáldemokrata Pártnak a jobboldaltól való megtisztításával és a két munkáspárt egyesülésével kellett foglalkoznia. Az összes többi kérdés lényegében ennek volt alárendelve.

Mi volt Böhm Vilmos véleménye ebben a történelmi helyzetben, és milyen tanácsokat adott leveleiben?

Böhm úgy ítélte meg a magyarországi politikai helyzetet, hogy a *Szociáldemokrata Pártnak* hosszú távon vannak feladatai az ország demokratikus átalakításáért, a „dolgozók kormányzatának” győzelemre viteléért, a szocializmus eléréséért vívott harcban. A szociáldemokrata párt – véleménye szerint – még nem fejezte be történelmi hivatását. Feladatai voltak még – levelét idézve –: „Egyfelől, hogy az új magyar demokráciát kiegyensúlyozza, 75 éves tapasztalatainak forradalmi lendületével segítse kiépíteni köztársaságunkat és demokráciánkat, ezen felül pedig sok százezres tömeget, amely bízik a szociáldemokrata eszmékben, hűségessé nevelje a köztársaság és a demokrácia iránt és a tömegekbe beoltsa a Szovjetunióval való barátság, a testvérpárttal való együttműködés szellemét.”³⁵

³² Ez a pártvezetőségi ülés folytatása volt az október 2-i és 7-i üléseknek, amelyeken szenvedélyes viták zajlottak a pártvezetőség – Szakasits Árpád – felelősségéről a választási eredményeket, a párt politikáját, a két munkáspárt tárgyalásait, a tárgyalások eredményeit stb. illetően.

³³ PI Arch 291. f. 1/10 (Böhm levele a pártvezetéshez 1948. január 2-án.)

³⁴ *Marosán György*: Az úton végig kell menni. Bp., 1972.

³⁵ PI Arch 291 f. 1/10 (1948. január 2-i levele.)

Böhm a Szociáldemokrata Párt politikájának alapját a következő két elvi kérdés körül vonta meg. Az első – a Szovjetunióval való barátság. Szavait idézve: „Aki szocializmust akar, annak a Szovjetunió mellett kell állnia.”³⁶

A másik pillér, amelyre a szociáldemokrata párt politikájának – vélemény szerint – épülnie kellett, a két munkáspárt együttműködése volt. Az együttműködés előfeltételét pedig a párt belső egységének helyreállításában látta. Úgy vélte, hogy ez csak a fentebb ismertetett elvi alapokon lehetséges. Szerinte a párton belüli ellentétek nem ideológiai jellegűek voltak, hanem a gyakorlati politika eltérő értelmezéséből fakadtak. „Nincs a párt felelős vezetői között, sőt az öntudatos szocialista tömegek között sem található számottevő réteg, amely a Szovjetunióval való barátság, a munkásegység, az államosítás, az osztályharc, a hároméves terv, a szocializmusért való küzdelem, az utolsó roham problémája körül más állásponton állna, mint azok, akik a párt 1945 óta kijelölt vonalát, elvi álláspontját és gyakorlatát meghatározták. Ezekben a kérdésekben nincs és nem lehet különbség a párt tagjai között. Ha volnának olyan rétegek, amelyek más állásponton állanak ezekben a kérdésekben, azok kétségkívül nem valók a pártba” – írta levelében.³⁷

Ezzel párhuzamosan a magyar szociáldemokrata párt számára iránymutatónak Lengyelország és Csehszlovákia fejlődését, illetve az ottani szociáldemokrata pártok fejlődését jelölte meg. Véleménye szerint a magyar szociáldemokrata párt „a legcélszerűbben úgy alkalmazkodhat a mai magyarországi és világpolitikai helyzethez, ha azokhoz a szociáldemokrata pártokhoz alkalmazkodik, amelyek hasonló körülmények között fejlődtek ki, és hasonló ideológiai alapon állnak, mint a magyar szociáldemokrata párt”.³⁸

Az ismertetett elvek alapján határozottan állást foglalt a „harmadik út” kérdésében, amelyről mind a nemzetközi, mind a magyar szociáldemokrata mozgalomban vita folyt.³⁹

„A magam részéről el sem tudom képzelni, hogy hogyan vetődhetett fel ez a probléma a magyar szociáldemokrata párton belül – írta Böhm. – A harmadik utat a francia párt a maga számára jelölte ki. Nem feladatomban, hogy ehelyütt a francia párt álláspontjának helyességét bíráljam, de annyit meg kell állapítanom, hogy ami a franciáknál akár jó, akár rossz, az nem lehet irányadó a magyar párt szempontjából. Legkevesbé lehet jó a francia munkáspártok egymás elleni harca, a francia szociáldemokrata párt mai kormánypolitikája. Ha az angol Labour Party vagy az osztrák párt, vagy más szociáldemokrata pártok szintén harmadik útról beszélnek és írnak, még ez sem lehet ok arra, hogy a magyar párt a harmadik út elméletét magáévá tegye. Annál kevésbé, mert minden, a szocialista elméletben képzett ember megállapíthatja, hogy a franciák mást értenek a harmadik út alatt, mint az angolok, mást, mint az osztrákok, és lassanként csak a negatívumokban egyezik a különböző szociáldemokrata pártok harmadik út elmélete.

Ezzel szemben a marxista szociáldemokrácia kezdettől fogva minden országban arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem lehet valamennyi országban azonos stratégiát és

³⁶ Uo.

³⁷ Uo

³⁸ Uo. 291. f.1/10. (1948. február 7-i levele.)

³⁹ A Népszava 1947. november 27-i számában közölte Faragó László: „A harmadik út” című cikkét.

taktikát folytatni, mert hiszen az ország gazdasági, politikai és szociális struktúrája határozza meg a szocialista pártok taktikáját és stratégiáját. Nem lehet az egyes országok viszonyát egyszerűen más országokra alkalmazni.”⁴⁰

Böhm Vilmosnak az volt a véleménye, hogy a magyar szociáldemokrata párt különállása életszüksége a magyar demokráciának, és hogy a párt bármilyen fúziója más párttal, akár a Kommunista Párttal is, inkább gyöngítése lesz a munkásosztálynak, mint erősítése.

A két munkáspárt egyesülésének megítélésében Böhm-nél nagy szerepet kapott a Tanácsköztársaságról és a két párt akkori egyesüléséről kialakított személyes értékítélete. Nem utolsósorban ennek alapján tekintette a lehetséges egyesülést elszármítottnak, politikai eredményeit pedig vitathatóaknak.

Úgy vélte, hogy az egyesülés időpontjának megválasztása a nemzetközi helyzet miatt nem szerencsés: „... a nemzetközi helyzet veszedelmeket rejt magában, és bizonyos, hogy az imperializmus támadási vagy letörési szándékokkal fog kísérletezni. Ebben a kiélezett nemzetközi helyzetben esztelenség volna Magyarországon belpolitikai kísérletekkel megzavarni a demokrácia zavartalan kifejlését. A fúzió erőszakolása egy ilyen zavaró momentum volna.”⁴¹

Böhm Vilmosnak a pártvezetőséghez írott levelei, amelyeket idéztünk, sok tanulságot összegeztek a párt belső életével kapcsolatban is. Végső mondanivalójuk azonban – számos pozitív elemük ellenére – ellentmondásban voltak a kor követelményeivel, s így hatásuk nem lehetett.

Böhm Vilmos politikai karrierje a történelmi szükségszerűséget jelentő pártegyesítés tagadásával lényegében befejeződött. Ő maga is úgy értékelte, hogy vissza kell vonulnia. A SzDP XXXVI. Kongresszusán hallunk még róla. A kongresszushoz küldött táviratában megismétli politikai nézeteit és tanácsait:⁴² „Sorsdöntő kongresszusunknak történelmi feladatot kell megoldania, sziklafalat kell emelnie az ellenforradalmi összeesküvők és a reakció megakadályozására, a világbékét fenyegető kapitalista és imperialista támadás elleni védelemre. A sziklafal legerősebb biztosítója, megingathatatlan alapja a Szovjetunióval való őszinte barátság, ennek a szövetségnek a lelkekbeedzése és a munkásosztály egységes harca. Ezt építések, ehhez a munkához, a kongresszus tanácskozásaihoz sok sikert kívánok, sikerekben, áldozatokban, tragikus sorsfordulatokban gazdag pártunk 36. pártgyűlésének.”⁴³

A Kongresszuson pártfunkcióba nem választották meg.

Böhm Vilmos helyzetét súlyosbította ekkor elszármedett balesete is.

Egyetlen megbízatása követi tiszte maradt, amelyet – bár állami tisztség volt – ő mindvégig mint az SzDP-től kapott pártmunkát kezelte. Ezért az Egyesülési Kongresszus után lemondott követi funkciójáról. Kétségei, s maga az a tény, hogy nem is hívták haza, arra készítették, hogy lemondása után is Stockholmban maradjon.

⁴⁰ PI Arch 291 f. 1/10 (Böhm 1948. február 7-i levele).

⁴¹ Uo. 291. f. 1./10. (1948. január 2-i levele.)

⁴² A táviratot a Kongresszuson 1948. március 6-án felolvasták.

⁴³ A magyar munkásosztály egységéért! A Szociáldemokrata Párt XXXVI. kongresszusának teljes jegyzőkönyve. Budapest, 1948. március 6–7–8.

Kapcsolatai azonban továbbra is megmaradtak, bejárt a követségre. A köldökszínór végleges elszakítására 1949 tavaszán került sor,miután olyan cikkek jelentek meg a magyarországi sajtóban, melyek révén Böhms személyében érezte magát sértettnek. Mintegy válaszként megszakította hallgatását. Göndör Ferenc „felhívására” írt levelében – melyet az lapjában nyilvánosságra is hozott⁴⁴ – nemcsak a két munkáspárt egyesülése és az egyesülést következetesen végrehajtó volt szociáldemokraták ellen lépett fel, hanem tagadta az együttműködés lehetőségét is. Fellépése az akkori hidegháborús helyzetben különösen súlyosnak minősíthető. A szakadás Böhms és a magyar népi demokrácia között bekövetkezett.

Böhms Vilmos hosszú, küzdelmes munkásmozgalmi tevékenysége véget ért. Röviddel ezután, 1949. október 28-án, 69 éves korában meghalt.

⁴⁴ Az Ember, 1949. április 16. (Böhms Vilmos levele Göndör Ferenchez, 1949. április 4.)